

Голас Радзімы

№ 10 (1272)

САКАВІК 1973 г.

ВЫДАННЕ БЕЛАРУСКАГА ТАВАРЫСТВА
ПА КУЛЬТУРНЫХ СУВ'ЯЗЯХ З СУАЙЧЫННІКАМІ ЗА РУБЯЖОМ

ГОД ВЫДАННЯ 18-ТЫ

ЦАНА 2 КАП.

ЖАНЧЫНА І ТРАДЫЦЫІ

Даўней было так...

Калі да селяніна з далёкай вёскі прыежджаў жаданы госць, калі ён, прывітаўшыся і распрануўшыся, усяджаўся на самае пачэснае месца ў хаце, муж гаварыў жонцы:

— Пячы яечню — госця частаваць будзем.

Жонка бралася за патэльню, рыхтавала пачастунак, падавала яго і прысаджвалася побач сама. Пасілкаваўшыся, мужчыны пачыналі гаворку, і калі гаспадыня не ўставала з-за стала, муж загадваў ёй: «А ты, баба, ідзі да дзяцей, без цябе абыйдземся...»

Муж выпраўляў жонку — яму не падабалася яе прысутнасць. А калі яна і сядзела побач, то павінна была маўчаць. Уставіць у гутарку слова — адрозу пачуе крыўднае і балючае: «Памаўчы! Не з бабскай галавой у мужчынскую размову лезці!»

І яна маўчала. Жанчына не мела голасу не толькі ў грамадстве, нават у сям'і. Мужчына, муж быў для яе гаспадаром і панам. Нездарма існавалі зневажальныя прымаўкі, накіштал той, што «курыца не птушка, а баба не чалавек».

Такімі былі спрадвечныя традыцыі. Згодна з імі любоў і павага да жанчыны суіснавалі, сумяшчаліся разам з пагардай да яе.

Як вядома, нішто на свеце не нараджаецца з нічога. Мелі свае прычыны і гэтакія традыцыі. Яны ўзніклі на глебе рэлігійных вераванняў і забабонаў ва ўмовах феадална-прыгонніцкага, нават першабытнага ладу.

Але ўсяму аджыўшаму прыходзіць канец. Адміраюць, назаўсёды знікаюць патрыярхальныя традыцыі, замест іх нараджаюцца новыя, лепшыя, прыгажэйшыя. Змена поглядаў і звычайна выклікаецца самімі абставінамі новага жыцця.

Варта нагадаць адзін характэрны факт.

Беларусы ўжо амаль забыліся пра раней шырока распаўсюджанае слова «пасаг». Калі мы зрэдку ўжываем яго, то не інакш як з гумарам, дзеля жарту. Землякі нашы на чужыне, аднак, добра памятаюць, як калісьці дзяўчына не магла выйсці замуж без пасагу. На гэта меліся свае сацыяльныя прычыны.

Калі малады чалавек жаніўся і закладваў падмурак уласнай сям'і і гаспадаркі, яму патрэбны былі грошы, пэўная маёмасць. А ён не меў вялікага багацця. Вось чаму жаніх ускладаў надзею на матэрыяльную дапамогу нявесты, на яе «долю капіталу». І тут нярэдка грашовы разлік меў большае значэнне, чым пачуццё любві. Таму людзі не дзівіліся, калі часам малады саколкі ляцеў сватацца не да маладой і прыгожай галубкі, а да старой вярона, якая, пераседзеўшы ўсе дзявоцкія тэрміны, нудзілася ў бацькоўскім гняздзе на залатых чырвонцах. Пра каханне ў такіх выпадках не ішла гаворка — любоў замяняла карыстальнасць. Традыцыйны пасаг, такім чынам, з'яўляўся вынікам

прыватна-ўласніцкага спосабу жыцця.

Савецкая ўлада ліквідавала прыватную ўласнасць. Традыцыя ж выходзіць замуж з пасагам знікла сама. У наш час гарантыяй шчасця і добрабыту маладой сям'і з'яўляюцца ўзаемнае каханне, уласныя рукі і розум, работа, адукацыя.

Стаўшы роўнай у правах з мужчынам, жанчына атрымала поўнае права голасу ў вырашэнні дзяржаўных, грамадскіх і сямейных спраў. Атрымаўшы гэтакія права, яна пачала кіраваць дзяржавай. Можна было б назваць сотні беларускіх жанчын, якія займаюць пасады міністраў, кіруюць Саветамі і партыйнымі камітэтамі, заводамі, калгасамі, інстытутамі, носяць званні Герояў Сацыялістычнай Працы, прафесараў, доктараў навук. Дык ці могуць адносіны да жанчын заставацца такімі, як у мінулым, ці могуць у такіх умовах захавацца даўнейшыя звычаі, погляды, традыцыі? Ні ў якім разе!

Сёння ў хаце палескага калгасніка і ў кватэры мінскага рабочага госця не возьмецца за чарку, пакуль не сядзе да стала гаспадыня. А калі суседзі або сябры збяруцца на свята, то паміж іншых тостаў абавязкова прагучыць традыцыйны тост за нашых жанчын. Проста нельга абмінуць іх, нельга не сказаць ласкавых і цёплых слоў нашым маці, жонкам, сёстрам, сяброўкам, якія, як і мужчыны, змагаліся і пакутавалі ў час вайны, будавалі дамы на пажарышчах, а цяпер працуюць, гадуюць дзяцей, робяць прыгожым наша паўсядзённае жыццё.

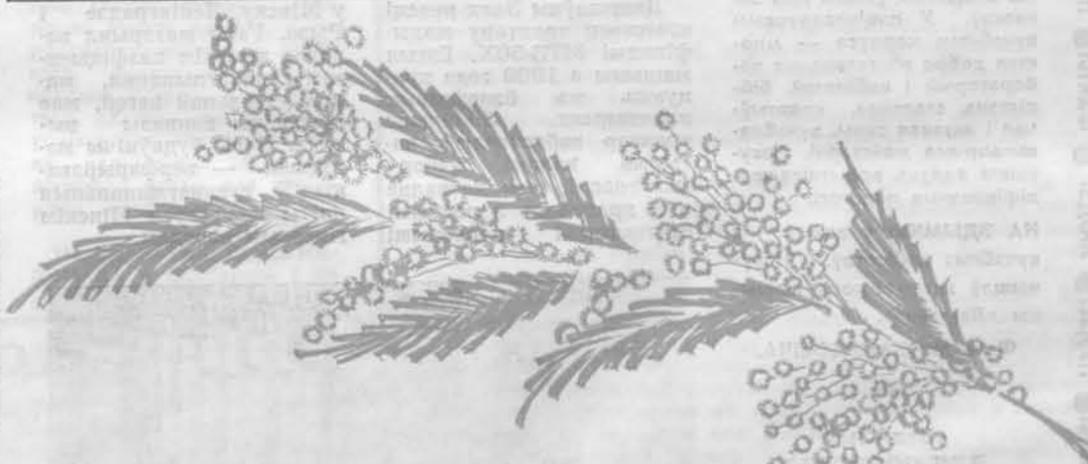
Па старадаўняй традыцыі яшчэ гадоў трыццаць-сорак назад галавой сям'і быў муж, бацька, мужчына. Ён, нібы дыктатар, распараджаўся ўсім і ўсім, вырашаў любыя сямейныя справы. Цяпер, аднак, становішча змянілася. Калі сацыялагі, напрыклад, вядуць даследаванні сямейных адносін, то на пытанне аб тым, хто галава сям'і, яны не атрымліваюць аднолькавага адказу. У адных сем'ях галавой па-ранейшаму называюць мужчыну, у другіх — новая з'ява! — жанчыну, а большасць адказвае, што галавы няма — маўляў, мы ўдваіх, муж і жонка, усяму галава.

Новыя адносіны да жанчыны асабліва ярка адлюстравала наша традыцыйнае свята — Міжнародны жаночы дзень 8-га Сакавіка. Стала прыгожай усенароднай традыцыяй адзначаць яго ва ўсіх вялікіх і малых калектывах, ва ўсіх сем'ях. Традыцыйнымі сталі віншаванні і падарункі для жанчын. Кветкі, упрыгожванні, уборы — усё, што толькі могуць прыдумаць мужы, сыны, бацькі, дзядулі, атрымліваюць у гэты дзень дзяўчыны і дзяўчаты, жонкі і сёстры, дочки і ўнучкі.

Па гэтай святочнай традыцыі мы шчыра віншваем нашых дарагіх зямлячак на чужыне з днём 8-га Сакавіка і жадаем ім добрага здароўя, шчасця, пастаянных і цесных сувязей з любімай Савецкай Радзімай.

Валянціна ПАУЛАВА, студэнтка Віцебскага тэхналагічнага інстытута лёгкай прамысловасці, будучы інжынер-эканаміст.

Пятро ПРЫХОДЗЬКА

Я хачу напісаць твой партрэт,
Услаўляць цябе песнямі так,
Як ніводзін на свеце паэт,
Як ніводзін мастак.

Разальцецца з партрэта твайго
Па ўсіх сэрцах вачэй твай сін,
Засумуе нялёгкай тугой
Па табе не адзін.

Як спытаюць, хто гэтак партрэт
Напісаў, хто спяваў табе так,
Ты скажы, што пісаў не паэт,
Маляваў не мастак.

Ты ім шчырую праўду скажы,
Што звычайным салдатам я быў.
Толькі вобраз твой нёс у душы,
Толькі моцна любіў.

— Да канца жніўня дабраліся да Смаленска, а адтуль, ужо чыгункай, да Куйбышава.

Генетыка не была «блакітай марай» яе дзяцінства. Проста жылі яны тады на станцыі Кінель, на тэрыторыі сельгасінстытута. Туды Люба і паступіла па парадзе маці.

Свядомым генетыкам Любоў Хатылёва стала значна пазней, калі з дыпламам выдатніка скончыла акадэмію ў Горках, дзе яны з маці жылі пасля вызвалення, і ў 1949 годзе паступіла ў аспірантуру. Тры гады былі, мабыць, першым сапраўдным выпрабаваннем яе грамадзянскай свядомасці як вучонага, нялёгкім экзаменам на сталасць, які яна вытрымала на «выдатна».

Здарылася, што вынікі яе даследаванняў у многім абвяргалі агульнапрынятыя тады тэорыі генетыкі. «Што рабіць? Адмовіцца ад абароны дысертацыі, каб пазбегнуць правалу? Або да канца адстойваць свае погляды?» Яна выбрала другі шлях.

Колькі сіл каштавала гэта жанчыне, на руках якой тады ўжо быў першы сын, ведае толькі яна сама. І ўсё ж абарона прайшла паспяхова! А тэма кандыдацкай дысертацыі пазней перарасла ў доктарскую.

— Мы, генетыкі, працуем на жыццё. У свеце няма большай таямніцы, чым таямніца жыцця, а ў ёй — загадкі спадчынасці. Расліны, жывёліны, чалавек пераймаюць ад сваіх продкаў жыццёвую сілу і хваробы, добрыя і дрэнныя задаткі. А калі навучыцца кіраваць гэтымі працэсамі, зразумець сакрэты ген-

тычных кодаў?.. Вы ўяўляеце, якой цудоўнай сілай пачне валодаць чалавек! Генетыка існуе ўжо больш за 70 год. Есць у яе выдатныя адкрыцці, і ўсё ж адзінага стройнага вучэння, якое сістэматызавала ўжо вядомае і вызначыла б будучыя напрамкі нашай навуцы, яшчэ няма. Я шчасліва тым, што сваімі работамі хоць крыху набліжаю час, калі генетыка стане па-інжынернаму дакладнай навукай.

Інстытут генетыкі і цыталогіі АН БССР створаны ў 1965 годзе акадэмікам Турбіным. І за такі кароткі час існавання прызнаны вядучым у краіне ў праблемах гетэрозісу раслін і эксперыментальнай поліплоіды. Ільвіная доля поспеху тут, паводле прызнання ўсіх, з кім мне давялося размаўляць, прыпадае на работы прафесара Хатылёвай.

Крыху аб сутнасці гетэрозісу. Вучоныя, скрыжоўваючы «чыстыя» лініі раслін, заўважылі цікавую з'яву ўспышкі гібриднай магутнасці патомства, якая з наступнымі пакаленнямі зноў згае. Гэта і ёсць гетэрозіс — «шчаслівае» накладанне станоўчых якасцей бацькоўскіх генаў. Пры якіх умовах яно адбываецца, ці можна яго планіраваць і падтрымліваць у практычнай селекцыі карысных сельскагаспадарчых культур і яшчэ мноства пытанняў... На іх дае адказы ў сваіх працах Любоў Уладзіміраўна.

Доктарская дысертацыя і яшчэ больш за 50 навуковых публікацый прысвечаны прынцыпам і метадам селекцыі на гетэрозіс. Прафесар Хатылёва ўпершыню ў СССР для вывучэння камбінацыйнай здольнасці форм, якіх

скрыжоўваюцца, прымяніла матэматычны аналіз. Нарэшце, самы апошні напрамак яе работ — распрацоўка манасомнага аналізу ў генетыцы — бліжэйшыя подступы да малекулярнага этапу прапінкнення ў таямніцы генаў, заўтрашні дзень навукі.

Даследаванні маюць цалкам тэарэтычную мэту — вывучэнне механізмаў спадчынасці, але якая ж іх вартасць, калі нават «шлакі» даследаў (так самі генетыкі называюць атрыманыя ў ходзе эксперыменту гібрыды) ідуць у сельскую гаспадарку і ставяць рэкорды ўрадлівасці! Увогуле ж генетыка ўзбройвае селекцыянераў практыкай надзейнай метадыкай атрымання новых татункаў вытворчых культур, больш чым у тры разы скарачае тэрміны вывядзення патрэбных сартоў.

— Якія якасці неабходныя для вучонага? Зразумела, вялікая эрудыцыя, умение спалучаць тэарэтычныя разважання з эксперыментам, хуткасць рэакцыі, сабранасць. Аднак, поспех ураджае прыносіць настойлівасць і праца. Не губляць марна ні хвіліны карыснага часу. І яшчэ, не трэба замыкацца ў шкарлупцы вузкіх спецыяльных інтарэсаў. Гэта я па сабе ведаю. Асабліва дапамагае літаратура. Які бы ні стапілася за дзень, але не засну, пакуль гадзіну-другую не правяду з кнігай. Люблю Цютчава, Блока, Марка Твена і, лічыце мяне старамоднай, Чэхава.

Яе рабочы дзень разлічаны па мінутах. Раней за іншых прыходзіць у інстытут і некалькі гадзін працуе ў лабараторыі — тэма не чакае. Потым — адміністрацыйныя клопаты, а іх у дырэктара, зразумела, няма.

Любоў ХАТЫЛЁВА (у цэнтры) з лабаранткамі Алай ЯЦЭВІЧ (злева) і Ленай АЛЕЙНІК рытууюць чарговы дослед.
Фота Я. ПЯСЕЦКАГА.

Шмат часу бярэ агульнае навуковае кіраўніцтва інстытуцкімі распрацоўкамі. Дыяпазон іх шырокі — ад генетыкі рака да практычнага мадэліравання новых культур. Яна павінна сачыць за ўсімі. І ўжо зусім цяжка ўявіць, адкуль бярэцца час на грамадскую работу. Трэцяе скліканне Любоў Уладзіміраўна — дэпутат гарсавета, намеснік старшыні камісіі па ахове прыроды. А гэта — рэгулярныя абследаванні прадпрыемстваў, новыя пасяджэнні, прыём выбаршчыкаў...

Таму яна, як, мабыць, ніхто іншы, ценіць адпачынак. А кожны водпуск, як правіла, — новае цікавае падарожжа, звычайна пешшу, па запаветных турыстычных сцежках. Прайдзены Прыбалтыка, Карэлія, азёрная Бела-

русь. Адзняты сотні метраў кінаплёнкі з незабыўнымі краявідамі Радзімы. Вось і цяпер зіма яшчэ не ўтаймавалася, а яна з сынамі распрацоўвае новы маршрут. Марыць прайсці тым жа шляхам, якім некалі з маці ратавалася ад фашыстаў. Валодзя і Андрэйка ўжо дарослы і павінны ведаць, што такое вайна...

— Толькі не лічыце мой навуковы лёс выключэннем. Нічога асаблівага ў ім няма. Я называю вам дзесяткі імёнаў жанчын, што дасягнулі ў навуцы і наогул у жыцці непаўнальна большага. Не ў крыўду мужчынам будзе сказана, жаночая натура наогул намнога шырэйшая за мужчынскую. Гэта я як генетык сцвярджаю... А калі гаварыць усур'ёз, то ў нашай краіне жанчынам створаны ўсе ўмовы і для творчай працы, і для таго, каб спакойна выхоўваць дзяцей.

В. УЛАДЗІМІРАЎ.

ТКАЧЫХА

Усё, што адбывалася з ёй тады, здаецца цяпер казачным сном. З хваляваннем справіцца так і не змагла, «бо колькі людзей глядзяць тэлевізар...» Але ўсё-такі падышла да станка, прывычным рухам націснула кнопку пуску. Добра знаёмы, рытмічны гул машыны паў і паветры. І адразу прапала нясмеласць і перастала перашкаджаць яркае святло пражэктараў, шчоўканне фотаапаратаў. Праз нейкія хвіліны пад воплескі прысутных на свет з'явіўся той метр тканіны, з-за якога была наладжана ўрачытасць. Расквечаны беларускім арнамантам, з надпісам «мільярды», ён, толькі паспеўшы нарадзіцца, крочыў у гісторыю... Ёй, Лідзіі Аксененка, ткачысе Аршанскага льнокамбіната, дэпутату Вярхоўнага Савета СССР, было даручана выткаць гэты юбілейны метр палатна.

Па-дзелавому сабраная, падцягнутая, яна працуе з нейкім захапленнем. Здаецца, што стомленасць ёй незнаёмая. Ліда гаворыць: «А хіба можна стапіцца ад справы, якая падабаецца, якая складае сэнс жыцця?»

Крыху захоплена гучыць: «Ткаць палатно — сэнс жыцця чалавека».

— Гэта сапраўды так, — запэўнівае Ліда. — Я і не думаю аб іншай рабоце. Вось ужо 10 год я ў цэху і, уявіце сабе, кожны дзень іду сюды з задавальненнем, з радасцю... І вольна чаму. Я многа езджу па краіне. Як прыемна мне, ткачысе з невялікага беларускага горада, бачыць наша палатно ў сукенках эстонак і нацыянальных касцюмах украінцак. Нашы льняныя абрусы, парцеры, пакрываюць карыстаюцца вялікім попытам у рэспубліках Сярэдняй Азіі і на Далёкім Усходзе. Некалькі разоў у магазін «Рускі лён» у Маскве, я пацікавілася, ці ёсць у продажы беларускае палатно. Прадаўшыцыца са здзіўленнем паглядзела на мяне і адказала: «Што, дзяўчына, хіба яно будзе ляжаць! Яго адразу ж купляюць!»

— У яе добра вучыцца, — расказвала мне адна са шматлікіх вучаніц Аксененкі. — Усё, што робіць Ліда, прыгожае. Лёгкасць, з якой яна рухаецца ля станка, прымушае любавання. Хочацца пераймаць у яе ўсё.

У Ліды мілы твар з яснымі шэрымі вачыма, акуратна запраўлены пад хустку льняныя валасы. І ўсмешка — ветлівая, прыхільная...

Біяграфія Лідзіі Аксененкі мала чым адрозніваецца ад біяграфіі яе ровесніц. Нарадзілася ў суровыя ваенныя гады, скончыла дзесяцігодку, школу фабрычна-заводскага навучання. І вольна чаму. Я многа езджу па краіне. Як прыемна мне, ткачысе з невялікага беларускага горада, бачыць наша палатно ў сукенках эстонак і нацыянальных касцюмах украінцак. Нашы льняныя абрусы, парцеры, пакрываюць карыстаюцца вялікім попытам у рэспубліках Сярэдняй Азіі і на Далёкім Усходзе. Некалькі разоў у магазін «Рускі лён» у Маскве, я пацікавілася, ці ёсць у продажы беларускае палатно. Прадаўшыцыца са здзіўленнем паглядзела на мяне і адказала: «Што, дзяўчына, хіба яно будзе ляжаць! Яго адразу ж купляюць!»

— Калі ўручалі мне дэпутацкае пасведчанне, — прызнаецца Ліда, — я думала толькі аб адным: ці спраўлюся з тым вялікім абавязкам, які даверылі мне людзі?

За справу ўзялася, можна сказаць, адразу. Устанавіла дзень прыёму ў выканкоме. Але, аказалася, нельга абмежаваць адным днём усіх жадзючых папасці на прыём да свайго дэпутата.

— Часта людзі прыязджаюць здалёку, каб выказаць пранавы, прэтэнзіі, просьбы, пажаданні, — расказвае Лідзія Сямёнаўна. — Ці магу я прымаць іх толькі ў выканкоме і толькі ў адзін дзень? Вядома, не.

Яе кватэра ўжо даўно ператварылася ў штаб, куды прыязджаюць, прыходзяць людзі, куды паштальён прыносіць дзесяткі пісьмаў. Да дэпутата Аксененкі ідуць з самымі рознымі справамі. Калгасніка з Дубровенскага раёна пакрыўдзілі няўвагай і не дапамаглі своєчасова адрамантаваць дом. Яна едзе на месца, сочыць за тым, каб абяцанне выканалі ў тэрмін. Яна часты госьць і ў камітэце камсамола, і на пасяджэннях прафкома. І ўсюды стараецца дапамагчы людзям.

Г. СЫРАЕЖКА.

Адразу за апошнімі дамамі гарадскога пасёлка Талачын — шырокае калгаснае поле, толькі ўдалечыні абазначанае цёмнай паласой лесу. Вуліца горада некалькіх пераходзіць у прасёланую дарогу. Гэта калгас «Перамога».

Перад тым, як увайсці ў кантору праўлення, Лідзія Андрэўна спыняецца на высокім ганку, доўга глядзіць у снежную далечыню. Спіць зямля ў чаканні вясны. Для многіх гэта проста поле, прывычны пейзаж. Для Лідзіі Андрэўны, якая абыйшла тут за доўгія гады старшынства ўсе сцяжынікі, кожны гектар — нібы штосьці жывое, роднае.

Зямля... Прасачыце шлях ад любога паказчыка — ці то вытворчых поспехаў, ці то чалавечага дабрабыту, і ён абавязкова прывядзе вас да

самага спрадвечнага, да зямлі. І толькі таго называць сапраўдным гаспадаром, хто душой і сэрцам парадніўся з зямлёй.

Такім гаспадаром называюць у Талачынскім раёне яе, старшыню калгаса «Перамога», Герою Сацыялістычнай Працы Лідзію Навумава. Хуткая беспамылковая арыентацыя ва ўсіх справах гаспадаркі, умелая, узаемавыгадная сувязь са шматлікімі партнёрамі калгаса, вострае адчуванне ўсяго новага, перадавога і ў земляробстве, і ў жывёлагадоўлі зрабілі Лідзію Андрэўну бяспрэчным аўтарытэтам не толькі ў сваім, калгасным калектыве, але і ва ўсім раёне.

Сённяшняя вышыня калгаса «Перамога» — поўная механізацыя збожжавай гас-

падаркі, комплексы машын для вырошчвання самай распаўсюджанай і даходнай тут культуры — льну, высокапрадуктыўнага жывёлагадоўля, добраўпарадкаваныя калгасныя вёскі, багаты духоўны свет палявода, механізатара, работніка ферм.

Лідзія Андрэўна яшчэ раз акінула позіркам шырокі абшар заснежанага поля і убачыла на імгненне зялёную хвалю азіміны, якая плыве проста адсюль, з гарадской ускраіны, да далёкага пералеску. Быццам цёплым ветрам павяла ў твар. «Хутка, ужо хутка», — усміхнулася Лідзія Навумава, падумаўшы аб самым жаданым цяпер для хлеба-роба — аб вясне.

С. БАРАДОУСКІ.
НА ЗДЫМКАХ: Лідзія НАВУМАВА ў бібліятэцы і ля дома калгасніка.

СЯРОД ДОБРЫХ ЛЮДЗЕЙ

Дзень, калі Рая Бандарэнка ўпершыню прыйшла на завод, яна дагэтуль лічыць святам.

— Хачу ўласнымі рукамі збіраць славу тры трактары, — сказала яна майстру.

Да паступлення на Мінскі трактарны завод дзяўчына працавала на камбінаце будматэрыялаў, адначасова скончыла дзесяцікласаў у школе рабочай моладзі, і таму пэўныя працоўныя навукі ў яе ўжо былі. Першыя ўрокі на новым месцы Рая атрымала ў майстра Канстанціна Марозава. Дапамаглі Раі таксама ўсе дзяўчаты з камсамольска-маладзёжнай брыгады, членам якой яна стала.

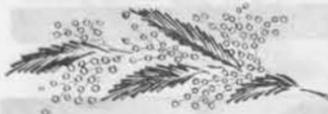
Цяпер Рая — адна з лепшых работніц. На ўчастку Раі працуе моладзь. А маладосці ўсё пад сілу. Таму невыпадкова брыгадзе было даверана ганаровае права

збіраць мільённы трактар «Беларусь».

Нядаўна Раю Бандарэнка павіншавалі з днём нараджэння. Дзяўчаты паднеслі ёй вялікі букет кветак. Такі ўжо ў брыгадзе закон. Усе знамянальныя падзеі адзначаць разам. Тут жа ў цэху. Рая ўзяла некалькі кветак, прымацавала іх на свежафарбаваным капоце трактара. Праз дзве мінуцы гэты трактар сыйшоў з канвеера і далучыўся да соўны іншых гатовых да адпраўкі машын...

Па вечарах Рая часта піша пісьмы. Сябрам, знаёмым. І, зразумела, сваёй маці. Блакітны канвэрт паляціць у невялікую палескую вёску з ласкавай назвай Вішанька. Раскрые яго Марыя Лукінічна і даведаецца, што яе дачка жыве сярод добрых людзей, якія крочаць па жыцці з добрымі справамі.

Д. ДЫМ.

**У САВЕЦКАЙ БЕЛАРУСІ СЯРЭДНЯ ПРАЦЯГЛАСЦЬ ЖЫЦЦЯ
ЖАНЧЫН АДНА З САМЫХ ВЫСОКІХ У СВЕЦЕ — БОЛЬШ
ЗА 76 ГОД.**

(З афіцыйнага дэмаграфічнага даведніка Арганізацыі Аб'яднаных Нацый).

САРАКАШАСЦІГА ДОВУЮ жанчыну, якая працуе рэнтген-лабарантам у адной з бальніц Мінска, запрасілі на ўрачэбную камісію. Урачы былі занепакоены паніжэннем у яе зроку, і, ведаючы, што рэнтгенаўскае абпраменьванне можа пагоршыць стан хворага вока, вырашылі перавесці яе на іншую работу. Жанчына, вопытны лабарант, шмат год працавала ў адным калектыве, не хацела мяняць месца работы. Баючыся траўміраваць псіхіку хвора пераводам па загадзе, яе доўга пераконвалі, каб напаміць, што яна ўжо не маладая, а зрок пасля сарака год можа пагаршацца. Старшыня камісіі спытаў: «Як вы ацэньваеце свой узрост?» Ён лічыў, што хвора выкарыстае які-небудзь тэрмін са звычайна прынятых да ўжывання, калі гавораць аб узросце: малады, сталы, пажылы. Жанчына крыху памарудзіла і ўпэўнена адказала: «Квітнеючы».

Урачы ўсміхнуліся і згадзіліся, што хвора мела рацыю — яна сапраўды квітнеючая жанчына. Даведаўшыся аб узросце жанчыны, мы іншы раз здзіўляемся: «Якой маладой яна выглядае, цяжка паверыць, што ёй столькі год». Але справа тут не ў касметычным майстэрстве. Проста жанчыны ў нас памаладзелі.

Яшчэ нядаўна лічылася заканамерным, што пасля сарака год жанчыны пачынаюць старэць. Так яно і было. А цяпер вось сярэдняя працягласць жыцця жанчын у Беларусі склала 76 гадоў. Я папрасіла пракаменціраваць гэта паведамленне намесніка міністра аховы здароўя БССР Любоў МАРЫНКЕВІЧ.

Лічба, прыведзеная дэмаграфічным даведнікам ААН, вельмі радуе мяне, але не здзіўляе. Яна — вынік велізарнай увагі нашай дзяржавы да жанчын, вынік каласальнай работы, праведзенай органамі аховы здароўя. Дзяржава робіць усё для таго, каб аблегчыць жанчыне цяжкую місію, ускладненую на яе прыродай: нараджэнне і выхаванне дзяцей.

На працягу ўсёй цяжарнасці ўрачы ўважліва сочаць за здароўем жанчыны. Кожная цяжарная жанчына, у якой бы аддаленая і глухой вёсцы яна ні жыла, знаходзіцца на дыспансерным уліку. Кансультацыі рыхтуюць жанчын да родаў і мацярынства. Рэгулярныя псіхпрафілактычныя заняткі з будучымі маці, гімнастыка, кварцавыя абпраменьванні, ме-

дыцынскі нагляд сумежных спецыялістаў. Пры кожнай кансультацыі працуюць школы мацярынства і бацькоўства, якія даюць будучым бацькам навыкі па догляду малышоў, неабходныя педагогічныя звесткі. Калі ўзнікае небяспека, што роды могуць быць цяжкімі, жанчыну кладуць у бальніцу і лечаць.

З 1967 года ў Мінску працуе медыка-генетычная кансультацыя, якую ўзначальвае прафесар Усаў, дзе кожны дзень

хоча аддаваць дзіця ў яслі, то на працягу года пасля родаў за ёй захоўваецца яе рабочае месца. Ніхто не мае права не ўзяць на работу або звольніць цяжарную жанчыну або кормячую маці.

У рэспубліцы вельмі многа дзіцячых садоў, школ-інтэрнатаў, лясных школ для дзяцей з хранічнымі захворваннямі, санаторыяў. Асноўныя расходы па ўтрыманню дзяцей у гэтых установах пакрываюць дзяржава, прафсаюзы, прадпрыемствы. Бацькі выплочваюць толькі невялікі працэнт. Частка пучэвак у санаторыі прадстаўляецца бясплатна.

Адзінокім і мнагадзетным маці пры нараджэнні дзіцяці выдаецца адначасова і штомесячная грашовая дапамога. Калі адзінокая жанчына не ў стане сама выхоўваць дзіця (хвора або вучыцца), яна можа аддаць яго ў дом дзіцяці на любы зручны для яе тэрмін.

У нас у краіне робіцца ўсё для таго, каб мацярынства не клалася вялікім цяжарам на плечы жанчыны, каб яно прыносіла ёй толькі радасць і задавальненне, каб, выхоўваючы дзіця, яна магла заставацца паўнацэнным членам грамадства, працаваць у меру сваіх сіл і здольнасцей. Групы падоўжанага дня для малодшых школьнікаў, школьныя сталовыя, дамавыя кухні, механізаваныя пральні вызваляюць нашых жанчын ад мноства дробных гаспадарчых спраў, эканомяць час, даюць магчымасць для паўнацэннага творчага жыцця.

Акрамя таго, аб чым я сказала, ёсць шмат іншых фактараў, якія спрыяюць даўгажыццю жанчын, як і ўсяго насельніцтва наогул. Да іх трэба аднесці культуру быту і, у першую чаргу, высокі ўзровень гігіены — хатняй, камунальнай, вытворчай. У горадзе і ў вёсцы жанчыны больш не ведаюць цяжкай працы, з-за якой, як вядома, людзі хутка «зношваюцца». Вялікае значэнне мае адпачынак — скарачэнне рабочага дня, два выходныя дні на тыдзень.

Таму так многа жанчын у нас займаюць высокія дзяржаўныя пасады, з'яўляюцца кіраўнікамі вялікіх устаноў, навуковымі работнікамі. Таму мяне і не здзіўляе высокая працягласць жыцця жанчыны ў Беларусі.

Гутарку правяла ўрач
Аляксандра ЧАРНЯУСКАЯ.

У дзіцячым садзе калгаса «Прагрэс» Гродзенскага раёна. НА ЗДЫМКУ фотакарэспандэнта А. ПЕРАХОДА—выхаванцы сада, дзеці калгаснікаў Валя ЛАБАНОВА, Юра КУДЗЕЛЯ і Ваня ГАРОШКА.

**Пішучь
землякі**

**ПОСЛЕ
ВОЙНЫ**

Наконец мы дождались окончания войны во Вьетнаме. Весть об этом обрадовала каждого, кто был всем сердцем и душой против этой грязной и преступной войны, в которой погибли миллионы жителей Индокитая, а также десятки тысяч американских солдат. Эта несправедливая, затаенная империалистами война породила несчастье не только в Индокитае, но и у нас в Америке.

Я не буду касаться тех несчастных молодых американцев, которые сложили головы ни за что. Хочу сказать, что и те наши солдаты, которые вернулись домой живыми, — это потерянные люди, так как большинство из них превратились в неизлечимых наркоманов. Вот почему у нас в Америке увеличилось число убийств, грабежей, поджогов и других преступлений. Наши жители, будь то в городе или в деревне, всегда должны быть готовыми к защите от нападения. Вечером выходить в одиночку на улицу или в городской парк просто невозможно — тебя ограбят или убьют.

На эту проклятую войну, которая принесла стране столько бед, израсходованы миллиарды долларов. А доллары эти так понадобились бы народу! Ведь продукты

питания и многие другие товары, а также квартирная плата и медицинское обслуживание стоят очень дорого. Например, за квартиру из двух комнат и кухни в хорошем районе приходится платить 250 долларов в месяц. Медицинское обслуживание в больнице, без учета докторского гонорара, стоит в среднем 60—100 долларов в день, что очень тяжело отражается на бюджете пенсионеров, получающих 150 долларов ежемесячной пенсии. К тому же деньги все время обесцениваются, инфляция постоянно растёт.

Нелегко жить фермерам. Фермы размером от 10 до 100 акров земли не могут обеспечить сносную жизнь, так как оптовые цены на сельскохозяйственные продукты низкие, а налоги на землю высокие. Поэтому фермеры вынуждены продавать свою землю и искать работу в промышленности. А найти работу на фабрике удается не каждому. Теперь, когда кончилась война во Вьетнаме, производство сокращается, работы становится меньше. Вообще, у нас в Америке удивительные порядки: здесь тогда хорошо, если где-нибудь на чужой земле идет война — тогда монополисты наживаются, а рабочие имеют работу. В то время как фермеры превращаются в безработных или батраков, большие корпорации скупают землю и создают на ней большие поместья. В этих поместьях машины заменяют рабочих, увеличивая армию безработных.

Так мы живем после войны — без радости, без надежд на лучшее будущее.

О. ОСОВИК.

США.

**КАБ ДЗЕЦІ
НЕ ВЕДАЛІ ГОРА**

Тамара ХАПАЛЮК,

адказны сакратар Беларускага рэспубліканскага камітэта абароны міру.

Мірнае неба, любімую працу, шчаслівае жыццё — усё гэта мае сёння жанчына Беларусі. Раўнапраўная грамадзянка Краіны Саветаў, яна ўзначальвае міністэрствы і прадпрыемствы, вырашае дзяржаўныя пытанні ў Вярхоўным Савеце, працуе на заводах і будоўлях, лечыць людзей, настаўнічае, загадвае

кафедрамі, вырошчвае збожжа, кіруе калгасамі... Ды хіба можна знайсці такую галіну народнай гаспадаркі, у якой не працавалі б нашы жанчыны? Разам з тым яны, чулыя і пяшчотныя маці, жадаюць сваім дзецям шчасця. Падрастаюць дзеці, і радуецца сэрца маці. Але недзе ў глыбіні душы прытаілася

трывога: «Хаця б не было вайны, хаця б яе дзеці не зведалі тых жахаў, якія давялося перажыць ім, юнакам, дзяўчатам, дзецям саракавых гадоў».

Самі паспытаўшы многа гора ў мінулую вайну, страціўшы ў яе полымі сваіх бацькоў, братоў, сяброў, нашы жанчыны чула ставяцца да пакут любога народа. І калі неспакойна ў свеце, калі ў ваенных пажарах гінуць людзі, яны ўспрымаюць іх гора як сваё асабістае. Таму не дзіўна, што жанчыны ідуць у першых радах эмагароў за мір.

Не раз на міжнародных форумах, на мітынгх і канферэнцыях гучала палымнае слова ў абарону міру Аляксандры Ус, Героіні Савецкага Саюза Марыі Осіпавай, Алены Мазанік, Надзеі Паповой і многіх іншых.

Больш трэцяй часткі Беларускага рэспубліканскага камітэта абароны міру складаюць жанчыны. Сярод іх інжынеры, урачы, работніцы, калгасніцы, настаўніцы, бу-

даўнікі, вучоныя, партыйныя, савецкія і прафсаюзныя дзеячы, ветэраны вайны і працы.

У склад Камітэта ўваходзяць міністр лёгкай прамысловасці рэспублікі Марыя Конавава, журналістка Аляксандра Ус, народная артыстка БССР Тамара Шымко, рабочыя, Героі Сацыялістычнай Працы Зінаіда Гарачка, Варвара Саламаха, Галіна Мягкова, маладая работніца Зіна Мухаморава са Светлагорска і Яніна Катковіч з Гродна, народная артыстка СССР Аляксандра Клімава, калгасніцы, Героі Сацыялістычнай Працы Леакадзія Зімінкі, Ганна Іванюта з Віцебшчыны, Таццяна Арда з Гродзеншчыны, Софія Курпэвіч з Пухавіч, Настасся Літаш і Сцяпаніда Марусіч з Гомельшчыны, загадчыца кафедры Мінскага медыцынскага інстытута прафесар Таццяна Бірыч, Героі Савецкага Саюза Марыя Осіпава і Надзея Папова і многія іншыя. Кожная з іх актыўна ўдзельнічае ў рабоце Камітэта,

аб кожнай можна пісаць нарыс, паэму, апавесць — настолькі прыгожы, багаты ў іх жыццёвы шлях.

Назаўсёды пакінула ў сэрцы Аляксандры Ус балючы след мінулая вайна — загінуў самы блізкі, дарагі чалавек — муж. Вярнуўшыся ў разбураны фашыстамі Мінск, маладая жанчына ўключыла ў кіпучую дзейнасць. Шмат часу, сіл і энергіі забірае работа рэдактара жаночага часопіса «Работніца і сялянка». Але калі ў верасні 1951 года Аляксандру выбіраюць адказным сакратаром рэспубліканскага камітэта абароны міру, яна прысвячае ўсю сябе гэтай высокароднай справе. Больш за 20 гадоў працуе на грамадскіх асновах адказным сакратаром Аляксандра Ус. Выступае на сходах, сустракаецца з замежнымі прыхільнікамі міру, піша палымныя артыкулы ў абарону міру, удзельнічае ў міжнародных форумах.

Зараз Аляксандра Паўлаўна персанальная пенсія-

РАССКАЗЫВАТЬ ПЕСНЮ

«Тот самый» случай, без которого я не знаю ни одной артистической биографии, был и в моей жизни. Шли мы однажды с подружками и увидели афишу: хор русской народной песни имени Пятницкого объявляет конкурс... В то время я работала в швейной мастерской, часто пела в концертах художественной самодеятельности. И девушки сказали: «Вот бы тебе — на этот конкурс! Но разве хватит у тебя смелости?» Мы поспорили на шесть порций мороженого...

Подруги мороженое поспорили: я пошла на прослушивание в прославленный хор, и меня... приняли.

С песней я связана с самого детства. Мы жили в Черемушках. Теперь это новый район Москвы, а тогда — небольшое подмосковное село. Наш дом в округе знали благодаря песне. У нас в семье пели все, но особенно хорошо — бабушка Василиса. Она не только пела, но и сочиняла песни — печальные, распевающие, о трудной женской доле. Ее песни я слушала так, как в детстве слушают сказки.

А потом — война. Отец ушел на фронт воевать с фа-

шистами. Я стала работать — вначале на заводе, потом швеей. Училась в вечерней школе. И пела. И хоть нельзя это назвать концертом, но был у меня именно тогда, пожалуй, мой первый концерт: я пела раненым в госпитале. Может быть, потому, что я смотрела им в глаза, может быть, потому, что слышала звенящую тишину пауз, — но мне кажется, что именно тогда я поняла, как нужна людям песня...

И все-таки не здесь, даже не здесь — истоки моей артистической биографии. Что оказало решающее влияние на мою судьбу, что заставило сменить профессию (а мне очень нравилась и до сих пор нравится профессия швеей)? Заманчиво было бы сказать — «неодолимое стремление к искусству пения» или что-нибудь в этом роде. Но «неодолимое стремление» пришло позднее, когда я почти стала профессиональной певицей.

Так что же? Я бы сказала так: сама атмосфера нашей жизни, сама действительность, которая меня окружала. Под словом «действительность» я понимаю и конкретное свое окружение — на работе, дома, и шире —

весь советский образ жизни. Этот образ жизни — катализатор любого дарования. Оно не может не реализовываться, ему не дадут пропасть. Я говорю об этом столь уверенно, ибо моя собственная судьба — яркая тому иллюстрация. Когда в школе, на заводе, в мастерской узнавали, что я пою, — меня не просто отпускали, меня отправляли на занятия в кружок художественной самодеятельности.

Так было всегда. Я неизменно чувствовала рядом друзей. Был в моей жизни очень трудный момент. Кто знает — не живи я среди друзей, он обернулся бы трагедией. У меня вдруг пропал голос, пропал тогда, когда я начала, наконец, петь по-настоящему... Пришлось уйти из хора, оставить музыку. Я стала работать в типографии, трудилась честно, даже не без интереса, но долгими ночами думала: «Неужели я никогда, никогда больше не буду петь?»

Одна я бы не справилась с этой бедой. Товарищи по типографии отыскивали все новых и новых врачей, бывшие учителя поддерживали во мне веру, потом снова начали понемногу заниматься со мной. И я — сначала осторожно, робко, а потом все увереннее — возвращалась к песне...

Спустя годы, когда уже пришло признание, я поступила учиться в одно из московских музыкальных училищ. Многие, даже близкие друзья, удивлялись: «Зачем

тебе это надо? Ведь есть у тебя все — и почетное звание народной артистки, и слава... И вдруг — ученическая скамья, экзамены?». А я чувствовала, как необходимо мне расширение кругозора — и музыкального, и общего. В наше время, я убеждена, актер, художник должен быть широко образованным человеком...

Было нелегко много выступать, ездить в гастрольные поездки буквально по всему свету (я пела почти во всех европейских странах, в Америке, Канаде, Японии), готовить новые программы и — заниматься. Но все же недавно я с отличием окончила Московское музыкальное училище имени Ипполитова-Иванова.

Может быть, именно годы учебы, заново прочитанные шедевры русской и мировой литературы сделали меня особенно придирчивой к слову. Я теперь много работаю с авторами над текстом, стараюсь петь песни по-настоящему поэтические.

Есть у меня программа, которую я особенно люблю. Я подготовила ее несколько лет назад, но пою и сейчас, постоянно ее обновляя. Программа называется «Тебе, женщина». Я пытаюсь рассказать в ней как можно больше о русской женщине, проследить — через песню — ее горькую долю до революции, ее светлую и героическую судьбу в наши дни. В программе — разные по характеру мелодии: драматические, веселые, лирические.

Песни о русской женщине и о моей Родине — ведь судьбы их неразделимы...

Ко мне приходит много писем из разных стран. Спрашивают, как я стала певицей, просят советов, как надо петь. Но разве можно дать такой совет? Разве можно дать совет — как любить? У народных песен (а я исполняю русские народные песни), по-моему, один секрет: плохо петь их очень легко, а вот хорошо — трудно. Я стараюсь петь как можно проникновеннее, даже не петь, а РАССКАЗЫВАТЬ песню, рассказывать сердцем — как дорогое, личное, главное.

Мне часто говорят, что у меня счастливая творческая судьба. Это правда. Но у меня счастливая и человеческая судьба. Ведь я живу в стране, где художник, артист очень нужен людям, где искусство стало подлинным достоянием народа. Я стараюсь выступать не только в столичных концертных залах, но ездить в самые отдаленные уголки моей огромной страны, петь на стройках, в колхозах. Не только потому, что там прекрасная, благодарная аудитория, которая щедро дарит актеру восторженные знаки внимания. Не только потому. Сколько я встречаю в этих краях замечательных, удивительных людей! Это — мои герои. Я мечтаю спеть о многих из них.

Людмила ЗЫКИНА,
народная артистка
РСФСР, лауреат
Ленинской премии.

ДЗЯЎЧАТЫ 3 «КАМСАМОЛКІ»

ДЗЯЎЧАТЫ з брыгады майстра Яўгенія Навіцкай шыюць на мінскім вытворчым швейным аб'яднанні «Камсамолка» адзенне для самых маленькіх. На стол перад майстрам кладуцца дзіцячыя курткі, прыгожыя «канверты» для нованароджаных. Швачкі стараюцца працаваць так, каб абноўкі для малышоў задавальнялі густ самых патрабавальных бацькоў. Пачуццё асабістай адказнасці за вынік агульнай справы родніць дзяўчат, служыць асновай іх моцнай дружбы. І пасля змены іх можна бачыць усіх разам у кіно, тэатры, на канцэрце. Усёй брыгадай яны ездзілі і ў Ленінград на прэмію, атрыманую за добрую работу ў гонар 50-гадовага юбілею Савецкага Саюза. Плянуюць паездку ў Маскву.

У брыгадзе іх трыццаць тры. Большасць — выпускніцы Віцебскага і Мінскага прафесійна-тэхнічных вучылішчаў. Тры гады назад Валя Сапранкова і Аня Чарна ўпершыню прыйшлі ў брыгаду і адразу ж трапілі ў атмасферу добразычлівасці. Маладым работніцам спачатку нялёгка было выконваць норму. Вольга Шайтанова, Рэгіна Каранкавіч, Лідзія Алейнік і іншыя вопытныя швачкі бралі ў дзяўчат частку работы, дапамагалі ім выконваць складаныя аперацыі. Цяпер Валя і Аня самі перадаюць вопыт навічкам. Такі ўжо тут закон — памагаць слабейшым і менш вопытным.

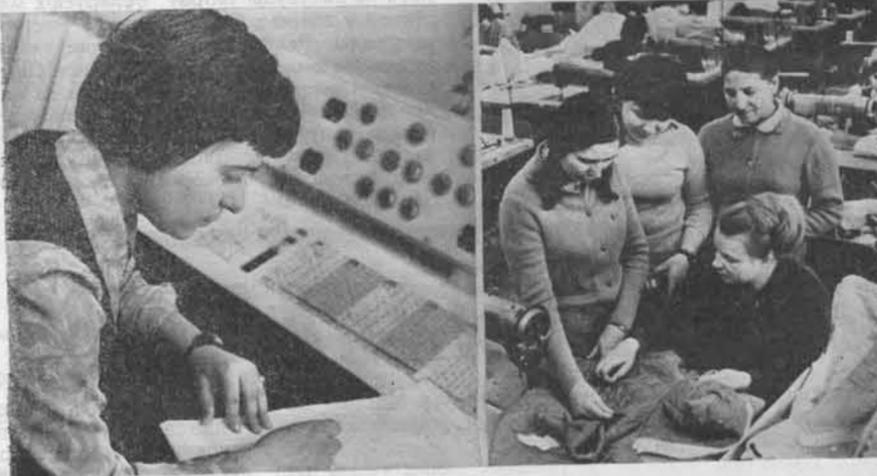
Цяпер многія швачкі авалодалі сумежнымі аперацыямі. Гэта дапамагае ім асвойваць новыя фасоны дзіцячага адзен-

ня без дадатковых затрат рабочага часу. А навінак даводзіцца шыць многа. У тэатры годзе пяцігодкі, напрыклад, калектыў фабрыкі намецці асабісты выпуск 76 навінак, 7 з іх плянуюць падрыхтаваць да атэстацыі на Знак якасці.

На аб'яднанні «Камсамолка» 250 ра-

ботніц актыўна ўдзельнічаюць у развіцці навукова-тэхнічнага прагрэсу. Эканамічны эфект ад укаранення іх рацыяналізатарскіх прапаноў толькі за мінулы год склаў 150 тысяч рублёў.

Адміністрацыя і прафсаюз выдатковаюць вялікія сродкі на будаўніцтва

жылля, дзіцячых садоў-ясляў, арганізацыю адпачынку. На аб'яднанні даўно ўжо няма праблемы з уладкаваннем дзяцей у дашкольныя ўстановы. Але ўлічваючы, што на прадпрыемстве шмат дзяўчат, якія выходзяць замуж, тут вырашана адкрыць у гэтым пяцігоддзі яшчэ адну такую ўстанову. Школьнікі на лета выязджаюць у піянерскі лагер на беразе Мінскага мора.

На прадпрыемстве клопаюцца аб тым, каб не толькі дзеці, але і іх маці добра адпачывалі. За мінулы год, напрыклад, па бясплатных і льготных пуцёўках у здраўніцах і на турысцкіх базах краіны пабывалі 550 работніц аб'яднання, — практычна амаль усе, хто меў такое жаданне.

Для работніц пабудаваны новы выдатны клуб, у якім працуюць гурткі мастацкай самадзейнасці: харавы, эстрадны, вакальны, танцавальны і іншыя. Кіруюць імі прафесійныя майстры мастацтва. Тыя, хто любіць спорт, а такіх таксама многа, часта выязджаюць на загарадную спартыўную базу.

НА ЗДЫМКАХ: 1. Святлана РОЎБУЦЬ робіць разлік раскрою тканіны з дапамогай электронна-вылічальнай машыны. 2. Швачка Вера БРАЗІНСКАЯ, майстар брыгады Яўгенія НАВІЦКАЯ, прафорг брыгады Любоў ЯНКІНА і камсорг Валянціна САПРАНКОВА падводзяць вынікі сацыялістычнага спаборніцтва.

Фота І. ЗМІТРОВІЧА.

нерка. Але неспакойная натура грамадскага дзеяча і журналіста не дае ёй адпачываць. Яна — намеснік старшыні рэспубліканскага камітэта абароны міру, член Камітэта савецкіх жанчын.

Калі ў Камітэце ідзе гутарка з замежнымі дэлегацыямі і слова атрымлівае Герой Савецкага Саюза Марыя Осіпава, прысутным цяжка ўявіць сабе, што гэта прыгожая, з такімі добрымі вачыма жанчына кожны дзень, кожную гадзіну разыкавала жыццём дзеля перамогі над ненавісным ворагам. Яна гаворыць не пра сябе, а пра тых патрыётаў, якія працавалі ў падполлі, пра жывых і загінуўшых. Расказ Марыя Осіпавай заўсёды глыбока крапае сэрцы слухачоў. Нягледзячы на ўзрост, яна, як і Аляксандра Ус, тысячы іншых беларускіх жанчын, і сёння ў першых радах барацьбітоў за мір.

Спраўдным праяўленнем гарахага патрыятызму і пралетарскага інтэрнацыяналізму з'явіўся рух у падтрымку

Савецкага фонду міру. Працоўныя рэспублікі ўносяць свае добраахвотныя ўзносы ў дапамогу тым, хто церпіць ад імперыялістычнай агрэсіі. На грамадскіх асновах у нас створаны абласныя, гарадскія, раённыя камісіі садзейнічання фонду міру, у якіх працуюць звыш трох тысяч энтузіястаў. Каля палавіны з іх — жанчыны.

...Лідзе Шумскай ледзь споўнілася 16 год, калі пачалася вайна. Патрыётка дабілася адпраўкі ў тыл ворага, да беларускіх партызан. Адважная дзяўчына па-геройску змагалася з акупантамі, а потым працавала на аднаўленні разбуранай гаспадаркі. Зараз Лідзія Іванаўна — прафсаюзны дзеяч, на прамадскіх асновах яна ўзначальвае Брэсцкі абласны жаночы савет, з'яўляецца членам рэспубліканскай камісіі садзейнічання фонду міру. Л. Шумская першая ў вобласці праз жаночы савет арганізавала збор добраахвотных сродкаў у фонд міру. Зараз амаль усе калектывы вобла-

сці — актыўныя ўдзельнікі фонду міру.

У горадзе Гродна добра ведаюць старшыню гарадской камісіі садзейнічання фонду міру пенсіянерку Настасю Мічурynu. Нягледзячы на ўзрост, гэта няўрымслівая жанчына пабывала амаль у кожным працоўным калектыве, расказвала аб фондзе міру, аб дзейнасці барацьбітоў за мір. Працоўныя Гродна гораца адгукнуліся на заклік Настасі Мацвееўны — кожны год узрастае сума грашовых узносаў у фонд міру.

У патрыятычным руху барацьбы за мір удзельнічаюць не толькі тыя, хто перажыў нягоды вайны, але і моладзь, якая ведае аб вайне толькі па кніжках ды расказах бацькоў. Моладзь не забывае героюў, што аддалі свае жыцці за іх шчасце, і пільна стаіць на варце міру.

Калі ў мінулым годзе на швейнай фабрыцы ў Кобрыне праходзіў митынг у падтрымку гераічнага в'етнамскага народа, слова папрасіла 19-гадовая работніца Ніна

Еўдасюк. «Мне папшасціла нарадзіцца пасля вайны, — сказала яна. — Але памяць аб тых, хто цаной свайго жыцця заваяваў мір, назаўсёды застаецца ў нашых сэрцах. Мы не можам спакойна жыць і працаваць, калі на зямлі В'етнама льецца кроў нявінных людзей. Я ўношу свае працоўныя грошы ў фонд міру. Няхай яны паслужаць высакароднай справе міру. Няхай заўсёды будзе сонца!» У той жа дзень ад працоўных фабрык паступіла ў фонд міру значная сума грошай.

Перамога в'етнамскага народа напоўніла радасцю сэрцы нашых людзей. Вось што піша бухгалтар-касір Гродзенскага мясакамбіната Алеяна Шукайдзе: «З радасцю даведалася аб тым, што над В'етнамам — чыстае неба. У гэтыя хвіліны я думаю, як многа трэба зрабіць працоўным В'етнама, каб залічыць раны вайны. Мы, савецкія людзі, павінны першымі падаць ім руку братэрскай дапамогі і тым самым выка-

наць свой інтэрнацыянальны абавязак. Уношу ў фонд міру палову месячнай заробковай платы за люты гэтага года».

Шмат патрыятычных пісьмаў прыходзіць у Камітэт абароны міру. Па загаду сэрца ўжо дзесяць год штомесячна ўносіць грошы ў фонд міру пенсіянерка з Мінска Наталля Барташэвіч, 1 000 рублёў перавяла на рахунак фонду міру пенсіянерка з Маладзечна Настасся Нянашава. Такіх прыкладаў многа.

Ніхто не прымушае нашых людзей уносіць грошы ў фонд міру — толькі сумленне, толькі пачуццё велізарнай адказнасці за лёс свету, за шчасце працоўных усёй зямлі. І ў першых радах змагаю-патрыётаў ідуць беларускія жанчыны.

ШТО НЕ ПЕРАДАЦЬ СЛОВАМІ

З БІРАЮЧЫСЯ на сустрэчу з Раісай Кудрэвіч, я старалася ўявіць сабе мастачку. Дагэтуль бачыла я творы на выстаўках, рэпрадукцыі многіх карцін, але з самой Раісай Уладзіміраўнай сустрэцца не даводзілася. Якая яна? Магчыма, экстравагантная — усё жыццё сярод людзей мастацтва, нават нарадзілася ў сям'і мастака, яе бацька вядомы беларускі пейзажыст Уладзімір Кудрэвіч. А можа і не без гонару — заслужаны дзеяч мастацтваў рэспублікі, трывалая слава таленавітага майстра. Не, гэта немагчыма. У творах мастачкі столькі душэўнай цэпльнасці і шчырасці, у кожнай карціне — часцінка сэрца чалавека чуйнага, спагадлівага і добразычлівага. Толькі такім можа быць аўтар «Беларускіх прыпевак» і «Вясны 1945 года».

«Дзверы мне адчыніла невысокая жанчына.
— Раіса Уладзіміраўна!
— Праходзьце, я вас чакаю.
Адразу адзначаю строгую карычневую сукенку, коротка падстрыжаныя валасы, маладжавы твар і нейкую выключна жаночую мяккасць у рухах, якую, паводле

сцвярдзення некаторых мужчын, павінны згубіць прадстаўніцы слабага полу, калі яны прысвячаюць сваё жыццё не толькі мужу і дзецям.

Праз некалькі хвілін мы сядзім побач на тахце і гутарым, як добрыя знаёмыя. Пра Карпаты, адкуль толькі што вярнулася Раіса Уладзіміраўна. («Не збіралася там працаваць, хацелася проста адпачыць, але, убачыўшы гэтую прыгажосць, не стрымалася. А калі працую, забываю аб усім, вось і прастудзілася, хоць зіма на зіму не падобная. Сяджу дома, ляжучы»). Пра сына — Саша займаецца на першым курсе кансерваторыі ў класе вядомага скрыпача Рамана Нодзля. Пра тое, калі прыйшло ў жыццё будучай мастачкі захапленне маляваннем. («Колькі сябе памятаю, заўсёды малявала. Вучыў бацька, займалася ў дзіцячай выяўленчай студыі, перад самай вайной скончыла Віцебскае мастацкае вучылішча»). Пра апошнюю выстаўку ў Мастацкім музеі БССР, дзе экспануецца адна з

работ Раісы Уладзіміраўны «Вясна 1945 года».

«Вайна на зыходзе. Хутка, вельмі хутка адгрыміць апошні залп, і ў небе ўспыхнуць доўгачаканыя кветкі пераможнага салюта. Але яшчэ грываць гарматы і стогнуць раненыя. Гэта толькі кароткі прыпынак, дзяўчат чакіе санітарная машына. А вакол вясна. Вясна ў дзявочых вачах і надзея: ён, адзіны, застаецца жывы».

— Я ў даўгу перад жанчынамі, удзельніцамі Вялікай Айчыннай вайны, — гаворыць Раіса Уладзіміраўна. «Вясна» — адна з задуманых работ на гэтую тэму. Я бачыла дзяўчат, якія ішлі на фронт, сустракала тых, хто вяртаўся. Сама не была там, — ціха дадае мастачка.

Не была там... А ці ж выпадкова жанчыны, што працавалі ў тыле, узнагароджваліся медалём «За доблесную працу»? Раіса Кудрэвіч у час вайны трапіла ў Кузбас, працавала ў калгасе, настаўнічала ў школе. У тыя гады пачынаецца яе актыўная творчая дзейнасць. На выстаўцы «Кузбас — фронту» ў Кемерава экспанавалася карціна Р. Кудрэвіч «Хлеб партызанам».

Пасля вызвалення Мінска Раіса Кудрэвіч вяртаецца ў родны горад. Вакол руіны, людзі туляцца па некалькі сем'яў у адным пакойчыку, жывуць у зямлянках. Аб такой раскошы, як мастацкая майстэрня, і марыць рана. Але не працаваць немагчыма: столькі ўражанняў, думак, планаў. Некалькі мастакоў дамовіліся з будаўнікамі. І пакуль узводзіўся дом, працавалі ў якім-небудзь пакоі першага паверха. Разам з мальбертам везлі раніцай на санках ахапак дроў, каб развесці агонь у «буржуйцы».

У такіх умовах нарадзілася карціна «У родны калгас». Сюжэт твора падказвае час — дзяўчына-франтавічка вяртаецца ў родную вёску. Скончылася яе нялёгая служба. Ваенная радыстка або санітарка, што пад агнём выносіла раненых, яна, яшчэ не скінуўшы гімнасцёрку і цяжкія салдацкія боты, зноў вясковая дзяўчына, рукі якой сумуюць па сялянскай працы. Сяброўкі, перабіваючы адна адну, выкладаюць навіны, суседскі хлопчык стараецца забегчы наперад, каб разгледзець баявую ўзнагароду, што віднеецца з-пад кашукі, а дзяўчына з хваляваннем пазірае наперад — пэўна, за тым домам бацькоўскай хата.

Карціна «У родны калгас» экспанавалася на выстаўцы твораў беларускіх мастакоў у Маскве ў 1949 годзе. У наступныя гады Раіса Кудрэвіч — пастаянны ўдзельнік амаль усіх рэспубліканскіх выставак і многіх усесаюзных. Адна за адной з'яўляюцца вялікія работы, акрэсліваецца творчая манера мастачкі, вызначаецца тэматыка. Творы Р. Кудрэвіч, жыццядарасныя, мажорныя, гучаць як гімн маладосці.

Маладосць — гэта не толькі прыгажосць твару і грацыёзнасць постаці, гэта і радасць стваральнай працы, і вялікае жаданне быць карысным людзям, і вера ў шчаслівую будучыню, і прага да цудоўнага. Дзве карціны Кудрэвіч «Першая рэпетыцыя» і «Перад канцэртам» напісаны на адну тэму — моладзь і мастацтва. Але які непадобны лёс іх герояў. Першая прысвячаецца тым, чыя маладосць прайшла пад звон клінкоў грамадзянскай вайны. Нядаўна быў бой, у хлопца перавязана рука. Ці дажывуць усё чацвёрта да наступнай рэпетыцыі? Але не гэта хваліць іх, яны ва ўладзе вобразы, якія паўстаюць перад вачыма: дзяўчына чытае п'есу.

Гераіні карціны «Перад канцэртам» — нашы сучасніцы. Тут усё інакш: замест цёмнага пакойчыка — памяшканне сучаснага клуба, на дзяўчатах — канцэртныя сукенкі, якія хіба што ў сне маглі ўбачыць іх ровесніцы ў чырвоных хустках. Прадчуваннем найвялікшага шчасця асветлены твар дзяўчыны. Здаецца, зараз яна ўскіне рукі і закружыцца ў радасным танцы ці заспявае цудоўную песню, бо звычайнымі словамі нельга перадаць, як хораша ёй.

Раіса Кудрэвіч — мастак вялікага творчага дыяпазону. На персанальнай выстаўцы мастачкі, наладжанай у 1970 годзе, наведвальнікі падоўгу затрымліваліся каля карціны «А. С. Пушкін у Міхайлаўскім», створанай Кудрэвіч у 1951 годзе. Пазней у саўтэрстве з мастаком Адольфам Гугелем, мужам Раісы Уладзіміраўны, быў напісаны партрэт Мікалая Астроўскага. Творчая садружнасць двух таленавітых майстроў дала беларускаму мастацтву шэраг значных работ: «Кастусь Каліноўскі», «Грэнада», «Інтэрнацыянал», трыпціх «Сімфонія рэвалюцыі».

Раіса Кудрэвіч — чалавек лёгкі на пад'ём. З вялікіх і малых падарожжаў яна прывозіць шмат замалевак, накідаў. Фарбы роднай Беларусі, краявіды Прыбалтыкі, маляўнічыя Карпаты, старажытныя волжскія гарады натхняюць яе пэндзаль пейзажыста. Цікавыя работы прывезла мастачка з паездак у Італію, Францыю, Чэхаславакію, Румынію.

«Ёсць у Р. Кудрэвіч карціна «Новы адрас». Яна напісана ў 1967 годзе пад уражаннем сустрэч у маладым беларускім горадзе Наваполацку. Дзяўчына-будаўніца прымацоўвае на новым доме шыльду з назвай новай вуліцы. І робіць гэта ўпэўнена, прыгожа, бо яна гаспадыня горада. Цяпер, пасля знаёмства з аўтарам, я больш глыбока зразумела сэнс карціны. Дзяўчына-гаспадыня не толькі свайго горада, але і свайго лёсу. У яе ўпэўненасці і смеласці ёсць нешта і ад самой Раісы Кудрэвіч, маленькай жанчыны з мяккімі рухамі і цвёрдай рукі майстра.

Тамара РЭУТОВІЧ.

«Вясна 1945 года».

Р. КУДРЭВІЧ.

НА СЦЭНЕ—НАЦЫЯНАЛЬНЫ БАЛЕТ

Ветэраны тэатра оперы і балета беражліва захоўваюць пажоўклы ад часу фотаздымак. Па прасёлку цягнецца вазок. На ім — увесь беларускі балет на чале з балетмайстрам, нястомным збіральнікам фальклору Кастусём Алексітовічам. У свабодных ад рэпетыцый і спектакляў гадзіны яны — тады яшчэ артысты Першага беларускага драматычнага тэатра — ездзілі па вёсках, запісвалі нацыянальныя танцы. Гэта былі першыя паслярэвалюцыйныя гады, калі Вялікі Кастрычнік абудзіў да творчай дзейнасці народныя таленты, адкрыў ім дарогу ў мастацтва.

У 1933 годзе група артыстаў балета ВДТ перайшла на сцэну толькі што створанага опернага тэатра, які сёння называецца Дзяржаўны ордэна Леніна акадэмічны Вялікі тэатр оперы і балета БССР. Тады, зразумела, ён не быў яшчэ акадэмічным. Толькі пачыналася вялікая праца над удасканаленнем сцэнічнага майстэрства, над стварэннем арыгінальнага рэпертуару.

Першыя беларускія балетныя спектаклі былі прысвечаны гераічным старонкам барацьбы беларускага народа за свабоду, за лепшую до-

лю. Вядомая апавесць З. Бядулі «Салавей» лягла ў аснову балета кампазітара М. Крошнера. Прэм'ера адбылася ў Кастрычніцкія святы 1939 года. Балет, пастаўлены вядомым савецкім балетмайстрам А. Ермалаевым, меў вялікі поспех. У ім выступілі таленавітыя артысты А. Нікалаева (Зоя) і С. Дрэчын (Сымон). Гэты спектакль разам з першымі нацыянальнымі операмі быў паказаны на I Дэкадзе беларускага мастацтва ў Маскве. Газета «Правда» пісала ў тыя дні: «Балетны калектыў выконвае беларускія народныя танцы з майстэрствам сапраўды цудоўным, з вялікім захапленнем і тэмпераментам, з бліскучай віртуознасцю...»

У хуткім часе «Салавей» быў пастаўлены Адэскім тэатрам оперы і балета. Гэта быў першы выхад нацыянальнага балетнага спектакля за межы Беларусі.

Пасля Вялікай Айчыннай вайны калектыў тэатра пачаў працаваць над творами В. Залатарова «Нязья-возера» на лібрэта беларускага драматурга М. Клімковіча. Паставіў спектакль балетмайстар К. Мулер, аформіў С. Нікалаў. Прысвечаны 30-годдзю нашай рэспублікі, гэты балет таксама з вялікім по-

спехам прайшоў у Маскве, на II Дэкадзе беларускага мастацтва.

У пачатку 60-х гадоў на сцэне опернага тэатра адзін за адным з'яўляюцца балеты маладых беларускіх кампазітараў: «Мара» Я. Глебава, «Падстаўная нявеста» і «Свет і цені» Г. Вагнера. Усе гэтыя творы былі на сучасную тэму — пра дружбу савецкіх народаў, пра любоў да Радзімы, пра перамогу святла, добра, розуму. Садружнасць тэатра з іх аўтарамі аказалася надзвычай плённай. У той час на сцэне ўжо выступае наступнае пакаленне майстроў харэаграфіі: А. Карзянкова, Л. Ражанова, Н. Давыдзенка, І. Савельева, К. Мальшава, М. Красоўскі, В. Давыдаў, В. Міронаў, Л. Чахоўскі і інш.

Сёння балетная труппа беларускага тэатра оперы і балета займае пачэснае месца сярод харэаграфічных калектываў нашай краіны. З пастаноўкай новых твораў беларускіх кампазітараў, які і ўвогуле з дзясяцігоддзямі вяртае імя А. Дадзішкіліяні — таленавітага балетмайстра, які шукае найбольш сучасныя выразныя балетныя формы, стаіць на пазіцыях мас-

тацтва ідэйна-вобразных абгульненняў. Вынікам садружнасці харэографа з таленавітым кампазітарам Я. Глебавым сталі яркія нацыянальныя спектаклі «Альпійская балада» (па матывах апавесці Васіля Быкава) і «Выбранніца» (у аснову лібрэта пакладзены неўміручыя вобразы паэм Янкі Купалы). Ідэйна-мастацкае рашэнне балетаў пабудавана на прыняцях непарыўнасці сімфанічнага развіцця музычнай драматургіі.

«Пасля балю» — першая спроба ўвасобіць твор Л. Талстога на харэаграфічнай сцэне. Шмат сіл і працы ўкладлі ў яго малады дырыжор У. Машэнскі і мастак Я. Ждан — нядаўні выпускнік Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута. Балет цёпла прынялі і мінчане, і глядачы Масквы ў час гастроліў тэатра ў сталіцы. У адной з маскоўскіх газет адзначалася, што «тэатр імкнецца да той шматзначнасці рашэнняў сімфанічна-танцавальнай поліфаніі, якая характэрна для лепшых балетаў апошніх год».

Побач з нацыянальнымі творами на сцэне беларускага опернага ідуць і лепшыя спектаклі кампазітараў братніх рэспублік. Гэта «Золуш-

ка» і «Рамэа і Джульета» С. Пракоф'ева, «Спартак» А. Хачатуряна (дарэчы, «Спартак» быў нядаўна пастаўлены А. Дадзішкіліяні на сцэне фінскай нацыянальнай оперы).

Адаючы належную ўвагу сучаснаму рэпертуару, калектыў не адмаўляецца ад пастановак балетнай класікі. На беларускай сцэне ідуць балеты «Лебядзінае возера» і «Спячая прыгажуня» П. Чайкоўскага, «Раймонда» А. Глазунова, «Жызель» А. Адана, «Дон-Кіхот» М. Мінкуса, «Шапэніяна» і іншыя.

Вырасла новае пакаленне «зорак» беларускага балета: Л. Бржазоўская, Н. Паўлава, Ю. Траян, Я. Паўловіч, В. Саркісян, М. Грышчанка. Усе яны — выпускнікі Мінскага харэаграфічнага вучылішча. Маладых танцоўшчыкаў часта запрашаюць на гастролі ў братнія рэспублікі і за мяжу.

Зараз балетная труппа, якой кіруе галоўны балетмайстар тэатра А. Андрэў, пачынае работу над творами Я. Глебава «Тыль Уленшпгелль». Лібрэта А. Дадзішкіліяні па матывах вядомага рамана Шарля дэ Костэра.

Б. ШАРАШЭўСКАЯ.

ПА СЛЯДАХ ГЕРОЯЎ

В ЕЧАРАМ у Галіны Кліменцьеўны выязны спектакль. Купалаўцы вязуць у калгас імя Гастэлы «Трыбунал» Андрэя Макаёнка. Шлях недалёкі, гаспадарка пад Мінскам, але збораў, як і заўсёды, многа. У пакойчык, дзе мы размаўляем з артысткай Макаравай, заглядаюць яе таварышы, вітаюцца, забягае заклапочаная дзяўчына.

— Галіна Кліменцьеўна, як вы думаеце, сала тут пасмажыць або на месцы гэта зробіце?

— Лепш тут, — адказвае мая субяседніца. — Яно нам у час спектакля спатрэбіцца, — тлумачыць яна мне, а потым пачынае расказваць, з якім задавальненнем адпраўляецца ў кожную такую паездку.

— Не ўсе ж у Мінск ездзяць на нас глядзець. Вось з «Лявоніхай на арбіце» мы Беларусь аб'ехалі. Бадай, і вёскі такой не знойдзеш, дзе б мы ні пабылі. А я пасля кожнай нашай паездкі нібы вяртаюся ў дзяцінства.

...Бацькі яе былі хлеббаробамі, людзьмі вельмі далёкімі ад мастацтва, а Гаха хацела стаць актрысай. Хіба магла маленькая і не вельмі прыкметная дзяўчынка растлумачыць тады, адкуль узялося гэта жаданне? У Старобін, дзе яна жыла, часта прыязджалі артысты са Слуцка, Мінска, паказвалі спектаклі, а калі ад'язджалі, падыходзіла да іх Гаха і прасіла: «Навучыце, як мне стаць артысткай».

У 1936 годзе Галіну Макараву прынялі ў тэатральную студыю пры Беларускай драматычным тэатры. На ўступных экзаменах яна чытала паэму Янкі Купалы «Курган». Першымі настаўнікамі будучай артысткі былі выдатны педагогі і праслаўленыя майстры сцэны Вольга Галіна, Леў Літвінаў, Яўген Рамановіч, Леанід Рахленка.

ЯЕ ЧАКАЛІ ГЛЕДАЧЫ

Калі ў 1944 годзе Мінск вызвалілі ад фашыстаў і тэатр зноў пачаў працаваць, у яго трупы была і Галіна Макарава. Ролю ў яе былі зусім невялікія, але яна адчувала сябе шчаслівай. «Ты прыглядайся да старэйшых, вучыся ў Лідзіі Ржэцкай, Веры Пола. Табе працягваць іх традыцыю», — раіў ёй Л. Рахленка. І яна прыгледалася, спэцыяльна таямніцы іх майстэрства, кожны раз захапляючыся іх талентам. Была дублёрам Л. Ржэцкай у «Паўлінцы».

— Усе ж я лічу, што пуцёўку ў сапраўднае артыстычнае жыццё мне далі драматург Андрэй Макаёнка і рэжысёр Барыс Эрын, — расказвае аб сваім далейшым творчым шляху Галіна Макарава.

І сапраўды, яна з поспехам выступала і выступае амаль ва ўсіх камедыях А. Макаёнка. У першай п'есы «Выбачайце, калі ласка» ў артысткі была невялікая роля — жонкі Гарошкі. Ролю Лушкі ў п'есе «Лявоніха на арбіце» драматург пісаў, можна сказаць, спецыяльна для Макаравай.

Вялікі поспех выпаў на долю Галіны Кліменцьеўны і ў спектаклі «Трыбунал». Паспех гэты нават выйшаў за межы рэспублікі. Беларускія артысты, выканаўцаў галоўных ролей, у «Трыбунале», Генадзя Аўсяніківа і Галіну Макараву, запрасілі ў Маскву, у тэатр на Малой Броннай, выступіць у аднайменным спектаклі масквічоў. Нашы артысты «ўвайшлі» ў спектакль літаральна з некалькіх рэпетыцый, і хоць гаварылі яны на сваёй роднай беларускай мове, іх ігра не дысаніравала з іграй рускіх артыстаў. Масквічы зразумелі нашых выканаўцаў, вельмі сардэчна і цёпла віталі іх, дарылі ім кветкі.

Дарэчы, беларуская мова, беларускі тэатр для маскоўскага глядача не такая ўжо і рэдкасць. Летам купалаўцы паказалі ў сталіцы сем сваіх лепшых спектакляў, пяць з іх пастаўлены па творчых беларускіх пісьменнікаў.

Крытыкамі і мастацтвазнаўцамі сярод іншых удалых выступленняў беларусаў была адзначана ігра народнай артысткі БССР Галіны Макаравай. Яна была па-вясковаму простая, па-народнаму шчырая у «Трыбунале». Актрыса паказала вялікую волю, уладарніцтва і самалюбства ў ролі Танкабіке ў спектаклі па п'есе Мусыкі Карыма «У ноч зацьмення месяца». Але нават у вобраз башкірскіх жанчыны, «фаталісткі і грэшніцы, элачныцы перад сваімі дзецьмі і святой у той меры пакут, праз якія яна прайшла», Г. Макарава прыўносіць нешта сваё, нацыянальнае, беларускае. Г. Макарава — актрыса «сакавітая і бытавая», — пісаў у першым нумары часопіса «Тэатр» за 1973 год І. Шостак. — Яна маюць у творчасці якога шчасліва выказана ўсё тое, што дазваляе назваць яе пераўвядзенай выканаўцай жаночых характараў у беларускіх п'есах».

Гутарка мая з Галінай Кліменцьеўнай была нядоўгай. Я разумела, што яна спяшаецца. Яе чакалі глядачы. І цяпер была іх чарга атрымаць асалоду ад сустрэчы з гэтай вядомай і таленавітай, але па-ранейшаму сціплай жанчынай.

Дзіяна ЧАРКАСАВА.

З вялікай цікавасцю была сустрэта чытачамі апавесць «Вікторыя», якая друкавалася ў «Голасе Радзімы». Людзям старэйшага пакалення яна нагадала нялёгкі час вайны. Моладзі дакументальныя старонкі ўспамінаў расказалі пра гераізм бацькоў, іх змаганні з ворагам за сваю Радзіму, за Саветскую ўладу.

— Калі ласка, некалькі слоў пра сябе і Аляксандру Паўлаўну.

— Мы абедзве журналісткі. І па адукацыі, і па перакананню. Яна ў час работы над «Вікторыяй» была рэдактарам рэспубліканскага часопіса «Работніца і сялянка», цяпер — пенсіянерка, актыўны грамадскі дзеяч. Я, як і раней, загадваю ў гэтым часопісе аддзелам рабочага жыцця.

— Апавесць «Вікторыя» — ваш першы сумесны літаратурны твор?

— Стаць пісьменніцай я ніколі нават не марыла. «Вікторыя» і другая наша дакументальная апавесць, «На семнацатым кіламетры», у значнай меры вынік журналісцкага пошуку. У іх няма доммыслу, за кожным радком — дакументы або ўспаміны ўдзельнікаў антыфашысцкага падполля.

— Як узнікла задумка апавесці пра мінскіх падпольшчыкаў?

— Наш часопіс пастаянна друкаваў матэрыялы, звязаныя з Вялікай Айчыннай вайной. Аднойчы Аляксандра Паўлаўна выказала думку, што варта было б напісаць нарыс пра жанчыну, удзельніцу мінскага падполля. Звярнуліся да пісьменніка Івана Новікава, які шмат працаваў над гэтай тэмай. Ён параіў нам у якасці гераіні нарыса Вікторыю Рубец, медсястру, сувязную.

Мы былі зачараваны сваёй будучай гераіняй. Яе прыгажосцю — у нас было некалькі яе здымкаў, глыбокай любоўю да Радзімы і вернасцю ёй нават у самыя цяжкія хвіліны жыцця — мы чыталі пісьмы з турмы, адрасаваныя сястры. У час сустрэч з людзьмі, якія працавалі разам з Вікторыяй або былі выратаваны ёю, мы даведаліся яшчэ пра адну гераіню тых дзён — Фросю Калбееву. З якой пяшчотай успаміналі гэтую маленькую кволу дзяўчыну!

Наш першапачатковы план расшырыўся да серыі нарысаў пра жанчын мінскага

Мы звярнуліся да аўтараў апавесці — Аляксандры УС і Алены УЛАДЗІМІРАВАІ з просьбай расказаць пра іх сумесную работу, пра гісторыю стварэння «Вікторыя». Сустрэча з Аляксандрай Паўлаўнай не атрымалася — яна паехала ў Маскву на чарговае пасяджэнне Камітэта саветскіх жанчын. Алене Паўлаўне давялося адказаць за дваіх.

падполля. Сустрэча з Людмілай Кашычкінай была апошняй кропляй. Яна дала нам чалавека, да якога сыходзіліся ўсе ніці канспіратыўных сувязей, які быў практычна кіраўніком вялікай падпольнай групы, — прафесара Клумава. Так пачалася апавесць...

— Вы казалі, што ў «Вікторыі» няма доммыслу...

— Так-так, у яе аснове — успаміны сведкаў тых падзей — Наталлі Сінькевіч, Марыі Ермачонак, Настасі Батура, Віталія Арэхава і многіх іншых. Яны расказвалі эмацыянальна і падрабязна, не абмянаючы ніводнай дэталі, перадаючы ўласцівыя таму або другому чалавеку характэрныя рухі, інтанацыі, манеру гаварыць, усміхацца, жартаваць. Без асаблівых намаганняў мы з Аляксандрай Паўлаўнай вобразна ўяўлялі сабе і жудасна зруйнаваны Мінск, і нешпне будзённыя клопаты медсясцёр і санітарак аб хворых, пра адзенне і ежу для іх. Мы слухалі, і вочы поўніліся слязмі жалю і гордасці. Гераізм гэтых людзей, іх ахвярнасць у імя Радзімы былі святым выкананнем свайго чалавечага абавязку, праўленнем сапраўднага гуманізму людзей у б'елых халатах.

— Ці стала што-небудзь вядома пра герояў апавесці ў апошні час, пасля апублікавання кнігі?

— Памятаеце Фросю Калбееву? Цяжка хвора, яна была бездакорнай сувязной, выконвала самыя розныя даручэнні... Ніхто з яе сяброў па падполлі не ведаў, адкуль яна, хто яе бацькі.

Цяпер стала дакладна вядома, што яна родам з Магілёўшчыны. Вось як гэта здарылася. Праз некалькі дзён пасля выхаду ў свет часопіса «Полымя», у якім была надрукавана апавесць, мы атрымалі пісьмо ад настаўніцы Л. Базылевіч з Крычава. «Мне здаецца, — пісала яна, — што Фрося Калбеева — мая аднакласніца». Затым яна прыслала фотаздымак школьных год, на якім была і Фрося. Я з гэтай фатагра-

фіяй кінулася да Настасі Батура. Пытаюся, ці ведаеце вы, хто гэта. Яна і абамлела: «Гэта ж Фросечка!» Настася Мікалаеўна насіла фотакартку ў бальніцу. Усе, хто працаваў з ёю побач у гады вайны, пазналі Фросю і пам'янулі яшчэ раз добрым словам.

У Крычаўскім музеі зямляччы-гераіні прысвечаны асобны стэнд, матэрыялы аб ёй ёсць і ў экспазіцыі музея ў Магілёве.

— Ваша другая апавесць таксама звязана з Вялікай Айчыннай вайной?

— У дакументальнай апавесці «На семнацатым кіламетры», якую мы таксама напісалі з Аляксандрай Паўлаўнай разам, расказваецца пра дзейнасць падпольшчыкаў у пасёлку Калодзішчы ля Мінска. Сярод іх было нямаля жанчын.

Пасля таго, як апавесць надрукавалі ў часопісе «Малодосць», нам выпала сустрэцца з дзецьмі гераіні калодзішчанскага падполля Марыны Малаковіч. Яны прыехалі паглядзець на мясціны, дзе змагалася і загінула іх маці. Немнагаслоўную падзяку сына і дачкі Марыны Малаковіч мы ўспрынялі, як самую шчодрую ўзнагароду за вялікую і карпатлівую працу ў архівах, шматлікія сустрэчы са сведкамі падзей, за бяспсонныя ночы роздумаў.

— Відаць, на Вашу літаратурную работу наклала адбітак спецыфіка жаночага часопіса?

— У нейкай меры. Да таго ж паняцці жанчына і вайна, пастаўленыя побач, успрымаюцца як нешта жахлівае. Жанчыне лёсам наканавана быць прадаўжальніцай чалавечага роду, носбітам гуманізму і справядлівасці. Таму ў барацьбе з ворагам яна змагаецца за сваіх дзяцей, за сваю Радзіму, за мір і шчасце і б'вае надзвычай паслядоўнай, самаадданай і вернай да канца. Мы прайшлі па слядах толькі некалькіх гераінь-падпольшчыц. І па меры сваіх сіл расказалі аб іх людзям. Гэта наш абавязак перад жывымі, даніна пашаны загінуўшым.

За акаліцай...

Фотазціуд У. ЛУПЕЙКІ.

Пятрусь БРОўКА.

НА ПЛОШЧЫ ПЕРАМОГІ

Мой Мінск,
Мая сталіца,
Прыгожы воблік твой.
Твой помнік Перамогі
Да сонца галавой —
Узнесены
З пачуццяў
Усіх, як ёсць, жывых,
І з сэрцаў засмучоных
І з сэрцаў агнявых.
На ім —
Славуты ордэн
Праменіць, як зара,
Рэліквія святая
Народа-змагара,
Чые героі-дзеці
Па ўсёй зямлі ляжаць.
Ідуць бясконца людзі,
Каб ім
Паклон аддаць.
Ідуць,
Схіліўшы голаў,
Заўсёды, дзень пры дню,
Старыя і малыя
Да Вечнага агню.
Ідуць
Сябры герояў
З паходаў баявых...

А я гляджу з любоўю
На пару маладых.
Прыбраныя абодва,
Што глянуць любата,
На дзеўчыне
Да долу
Вясельная фата.
І кветкі
У паяднаных,
Узбуджаных руках,
І ружа, як агеньчык,
У хлопца на грудзях.
І малады
У пашане
Схіліўся з маладой.
Паклалі кветкі.
Думы ж
Прад імі чарадой:
Пра тых,
Хто йшоў на згубу
За іх жа у жыцці,
Пра тых, каму да шлюбу
Не выпала ісці.
Пра тых,
Хто паў за волю
У квецні вясной,
Каго снягі накрылі
Сцюдзёнаю фатой.
Каго
Пятлёй душыла
І кратамі турма,
Пра тых, хто цвёрда верыў,
Што гіне недарма.
І ўдзячны

НОВЫЯ ВЕРШЫ.

Маладыя,
За лёс шчаслівы свой...
А думы роём, роём,
А думы чарадой —
Ім
І ствараць сягоння
І бараніць ад зграй —
І горад, што за імі,
І ўсё іх родны край.
І каб ён
Цвіў бясконца
І рос на іх вачах:
Клянуцца моцнай клятвай
На ўсё жыццёвы шлях!

ДАБРО

Дабро рабі заўжды аддана,
Ды не крычы аб тым знарком,
Дабро даюць і так звычайна,
Як рукі матчыны сасок.
Дабро зрабіў — не гойкай
пеўнем,
Дарунак — большая краса,
Калі, як колас, дорыць зерне,
Як вільгаць летняя раса;
Як раница святло з усходу,
Як кветка непрыкметна мёд,
Як рэчка дорыць прахалоду,
Як дрэва дорыць кіслароду.

